

HUMANİTAR ELMLƏR BÖLMƏSİ

UOT 81:37016

LAYİHƏ METODU VƏ ONUN İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİ PROSESİNƏ TƏTBİQİ

Sevinc Abbasqulu qızı Məhərrəmovə
filologiya elmləri doktoru, professor
Bakı Dövlət Universiteti

Vəfa Eldar qızı Məhərrəmovə
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Mingəçevir Dövlət Universiteti

Xülasə

Məqalədə orta və ali məktəblərdə layihə metodunun ingilis dilinin tədrisinə tətbiqi yolları araşdırılır. Aydınır ki, bu gün istənilən dil, xüsusilə qlobal dil kommunikativ məqsədlərlə istifadə olunmalıdır. Adekvat olaraq, bütüün bacarıq və istifadə olunmuş metodlar tələbələrin kommunikativ səriştəliliyinin artmasına xidmət etməli və bu prosesə inteqrasiya olunmalıdır. Bu faktlardan istifadə etdikdə dildən daha səriştəli istifadə edirik. Layihə metodunun ingilis dilinin tədrisi prosesinə tətbiqi kommunikativ-funksional yanaşmaya əsaslanmalıdır. Proses bütövlükdə məqsədyönlü və sisteməlik olmalıdır. Bu, prosesin tam şəkildə səmərəli olduğundan xəbər verir. Sözügedən mövzu tədqiqatçıların diqqətini cəlb etmiş və yeni araşdırmalara yol açmışdır. Tədris edilən xarici dilin, o cümlədən ingilis dilinin tədrisində əsas məqsəd nitq vərdişlərinin aşılmasında tələbələrin danışıq fəaliyyətini təmin edən kommunikativ situasiyaların yaradılmasıdır. Onların nitq vərdişləri yaş, fərdi xüsusiyyətləri, eləcə də əvvəllər əldə edilmiş bilikləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir. Beləliklə, məqalə ingilis dilini öyrənən tələbələrə adekvat bacarıqların tədrisi problemindən bəhs edilir.

Açar sözlər: layihə, dil, nitq, kontekst, ünsiyyət, söz, bilik, yanaşma, material, fəaliyyət, strategiya, kurs, tələbə, məna, ingilis dili, oxu, məlumat, tədris

Giriş

Layihə metodunun əsasını “layihə” anlayışının məğzini, onun nəticəyə doğru pragmatik istiqamətliliyini ehtiva edən ideya təşkil edir. Bu nəticəni görmək, anlamaq, eləcə də, real və praktik fəaliyyətə tətbiq etmək mümkün olmalıdır. Bu cür nəticə əldə etmək üçün isə uşaq, yeniyetmə və ya tələbələrdə müstəqil düşünmə, problemləri görmək və müxtəlif sahələrə dair bilik və bacarıqlardan istifadə etməklə onları həll etmək, müxtəlif həll variantlarından doğa biləcək nəticələri proqnozlaşdırma bilmək, səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyənləşdirmə bacarıqları aşılmalıdır.

Məhz buna görə bir neçə layihə nümunələri təqdim edirik.

Mobil telefon video layihələri üçün ideyalar

Şagird və tələbələr mobil telefonların köməkliyi ilə dram layihələri həyata keçirmək üçün müxtəlif mövzulara müraciət edə bilərlər. Başlanğıc üçün dilöyrənənlər televiziya vasitəsilə efirə gedən bir sıra proqramlardan, o cümlədən, tokşou, oyun şouları və xəbər bülletenlərindən ideyalar əldə edə bilərlər. Dilöyrənənlərin sayı, onların dil səviyyəsi və yaş qruplarını nəzərə almaqla aşağıdakı dörd ideyanı nümunə olaraq təklif edirik.

Layihə 1: Qısa film. Qısa film yaratmaq üçün dilöyrənənlər ilk öncə, onu fakt və ya bədii təxəyyül üzərində quracaqları barədə düşünməlidirlər. Müxtəlif səhnələr üçün ssenari yazılışı, rolların bölüşdürülməsi və onların məşqindən sonra şagirdlər və ya tələbələr yazılmış dramı ifa etməklə onu mobil telefonun yaddaşına köçürürlər. Bu kateqoriyadan olan layihələr şagirdlərə və tələbələrə dram,

hərəkətli və komedik səhnələşmə kimi geniş aspektdə janr seçmək imkanı verdiyindən dilöyrənənlərin dərin marağına səbəb ola bilər.

Layihə 2: Sənədli film. Sənədli film müxtəlif yaş qruplarına uyğun geniş mövzu seçiminə imkan verir. Şagirdlər və tələbələr ailə həyatı, qonşular, sevimli heyvanlar, məktəb həyatı və dostları barədə real həyat hadisələrini auditoriyaya necə çatdırmaq və videolaşdırmaq işini planlaşdırmağa bilərlər.

Layihə 3: Təlimləndirici video. Təlimləndirici video reseptdən istifadə etməklə, yeməklərin hazırlanması, heyvanlar üçün evcik və yuvaların tikilməsi və ya çərpələng düzəltmək kimi tapşırıqların dəqiq izahatını vermək məqsədi daşıyır. Misal üçün, təhsilalanlar oyunu təqdim etmək, müxtəlif komanda tərkibində ifaçıların rolunu təsvir etmək, oyun qaydalarını izah etmək və oyunun oynanılma qaydasını nümayiş etdirmək məqsədilə 4 hissədən ibarət videomaterial hazırlaya bilərlər.

Layihə 4: Reklam. Şagird və tələbələr mövcud reklamı dəyişdirməklə və ya ifa edərək reklam ssenarisi tərtib etməklə yeni reklam rolukı yarada bilərlər. Reklam rolukının yaradılması zamanı onlar auditoriyaya hər hansı məhsulu (misal üçün, satış məntəqələri və içkinin müsbət və mənfi tərəflərini reklam etməklə ixtira etdikləri yeni içkini) almağa təşviq etməlidirlər. Bu məqsədlə onlar mətni ingilis dilində yazaraq onu məşq etməli və sonda mobil telefonun video yaddaşına köçürməlidirlər.

Video layihələrin qiymətləndirilməsi

Dolğun məzmunlu və real dünyanın dil təcrübəsinin mənimsənilməsi ilə yanaşı, layihə-əsaslı tapşırıqların digər iki elementinə diqqət çəkilir:

1. Tələbələr məqsədə çatmaq üçün fəaliyyət göstərirlər.
2. Fəaliyyət onun nəticəsinə uyğun olaraq qiymətləndirilir.

Mobil telefon layihələri həm sinif şəraitində, həm də sinifdən kənar mühitdə yerinə yetirilən bir neçə mərhələdən ibarətdir. Bütün bu mərhələlər ssenarilərin ilkin variantının hazırlanması, həmyaşdlar tərəfindən qiymətləndirmə (peer review) və yoxlama və filmlərin məşq edilməsi də daxil olmaqla ayn-ayrılıqda qiymətləndirilməlidir. Yekun variantı qiymətləndirmək məqsədilə müəllim və tələbələr altı meyar sadalayan və maksimum 24 bal toplamağa imkan verən cədvəldən istifadə edə bilərlər. Mobil telefon dram layihəsi veb sayta yüklənməklə də qiymətləndirilə bilər. Bəzi dram məhsulları milli və beynəlxalq viktorinalara təqdim edilə bilər. Videolayihənin köməkliyi ilə tələbələr öz şəxsi portfoliolarında və ya albomlarında saxlaya biləcəkləri videoçarxlar yaratmaqla onları valideynlərinə, dostlarına və hətta gələcəkdə övladlarına göstərə bilərlər.

Bundan başqa, videolayihələri həyata keçirməklə, şagird və tələbələr özlərinin xarici dildə (ingilis) danışa bildiklərini tədricən hiss edəcəklər ki, bu da onlara ingilis dilini davamlı və daha həvəslə öyrənmək üçün əlavə stimulaşdıracaq. Sözü gedən layihələr dilöyrənənlərdə uğur qazana bilmək, özünə inam hissi kimi müsbət hisslər aşılaya bilər [3, s.5-33].

Real həyat konteksti və texnologiyaları layihə metodu vasitəsilə tədris planına daxil etməklə şagird və tələbələrdə müstəqil fəaliyyət, tənqidi mühakimə və ömürlük öyrənmə kimi mühüm keyfiyyətləri aşılamaq mümkündür. Bu metodun köməyi ilə müəllimlər digər pedaqoqlarla, sahə mütəxəssisləri ilə faydalı fikir mübadiləsi aparmaqla və valideynlərlə səmərəli ünsiyyət qurmaqla tədrisin izolyasiyası (isolation of the classroom), tanış olmayan situasiyalarla qarşılaşmaq qorxusu (fear of embarking on an unfamiliar process) və tədrisdə uğur amilinin çatışmazlığı (lack of assurances of success) kimi qabaqcadan müəyyənləşdirilə bilməyən maneələri aradan qaldırmağa imkan yaradır. Layihə metodu təkə öyrənmə üsulu deyil. O həm də birgə fəaliyyət üsuludur. Əgər şagird və tələbələr dərs prosesində bilik və bacarıqlara məsuliyyətlə yanaşmağı öyrənərlərsə, onlar müstəqil həyatda digərləri ilə daha asan ünsiyyətə nail ola bilərlər.

Layihə metodu şagird və tələbələrin əldə etdiyi bilik və bacarıqları, nail olduqları inkişaf prosesini sistemli şəkildə sənədləşdirmək imkanı verir. Bu metod vasitəsilə müəllim çoxşaxəli qiymətləndirmə imkanları əldə etmiş olur. Layihə metodu şagird və tələbələrə müstəqil fəaliyyət zamanı öz imkanlarını nümayiş etdirmək imkanı yaradır. Bundan əlavə, onlar öz həmyaşdları ilə komanda tərkibində və qrup şəklində işləmək kimi mühüm bacarıqlara yiyələnirlər. Bu metodun

tətbiqi sayəsində müəllim öyrəncilər barədə daha çox məlumat əldə etməklə müxtəlif məsələlərlə əlaqədar onlarla daha progressiv ünsiyyət qurmaq imkanı qazanır. Layihə metodu və informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə müəllim, şagird və tələbələrə məktəb binasının sərhədləri çərçivəsindən kənara çıxmaq imkanı yaradır.

Layihə metodu şagird və tələbələri rəngarəng öyrənmə metodları ilə silahlandırır

Məlumdur ki, uşaq və yeniyetmələr müxtəlif öyrənmə metodlarını üstün tuturlar. Onlar öz biliklərini müxtəlif təməllər və təcrübələr üzərində qururlar. Layihə metodu qeyd olunan müxtəliflikdən bu və ya digər məsələlərin araşdırılması və həlli zamanı uğurla istifadə etməyə imkan verir. Şagird və tələbələr öz fəaliyyətlərində maraqlı olduqda və öz güclü cəhətlərindən istifadə imkanı qazandıqda daha yüksək nailiyyətlər əldə etmiş olurlar.

Son vaxtlar layihə metodunun müsbət nəticələrini təsdiq edən tədqiqat və elmi araşdırmaların sayı nəzərə çarpacaq dərəcədə artmışdır. Həmin tədqiqatlar göstərir ki, layihə metodunun tətbiq edildiyi məktəb və universitetlərdə dərstdə fəal iştirakdan yayınma halları azalır, birgə əməkdaşlığa əsaslanan öyrənmə bacarıqları güclənir və şagird və tələbələrin müvəffəqiyyət göstəriciləri artır. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə tənqidi fikir və səmərəli kommunikasiyanı kifayət qədər artırır [2, s.78].

Layihə metodu qısamüddətli, təcrid olunmuş, müəllimin mütləq dominant rola malik olduğu ənənəvi sinif-dərs fəaliyyətindən kənara çıxmaqla uzunmüddətli, bir neçə sahəni əhatə edən və real dünya məsələləri və problemləri ilə əlaqəli təlim-tədris fəaliyyətini nəzərdə tutur.

Layihə metodunun ən mühüm üstünlüklərindən biri onun şagird və tələbələrdə yüksək motivasiya yaratmaqla onlara öz maraqları çərçivəsində hərəkət etməyə və problemlərin həlli zamanı müstəqil fikir yürütməyə imkan verməsidir. Bu metod həmçinin müxtəlif elm sahələrinə dair bilik və bacarıqları mənimsəmək imkanı yaradır. Belə ki, şagird və tələbələr təcrid olunmuş və ya süni situasiyalar əvəzinə müxtəlif sahələrə dair bilik və bacarıqlarını real həyat situasiyalarına tətbiq edirlər.

Bundan başqa, layihə metodu şagird və tələbələrlə əlaqə yaratmaq baxımından müəllimlər üçün bir çox nadir imkanlar yaradır. Belə ki, müəllimlər pedaqoq, tərbiyəçi və vasitəçi rolunda çıxış etməklə həm də mühüm biliklər əldə edirlər. Müxtəlif məzmununda layihə, plan və ilkin versiyalar əla ünsiyyət materialı kimi çıxış etməklə müəllim və tələbələr arasında faydalı müzakirə mühiti yaradır ki, nəticədə həm tələbələr, həm də müəllim çox şey öyrənirlər [4, s.234].

Layihə metodu istər məktəb və ya universitet həudurlarında, istərsə də, daha geniş məkanda müəllimlərə faydalı əlaqə yaratmaq imkanı verir. Öyrənmə prosesinin sənədləşdirilməsinə əsaslanan tələbə fəaliyyəti, eləcə də, şagird və tələbələrin yekun layihələri şagird və tələbələrin təhsilində maraqlı olan digər müəllimlərin, valideynlərin və işgüzar dairələrin müzakirəsinə verilə bilər.

Sistematik tədris və layihə metodu

Tədris proqramının müəyyən mərhələlərində şagird və tələbələr müəllimin köməyinə daha çox ehtiyac duyduqları halda, digər mərhələlərdə daha müstəqil işləmək iqtidarındadırlar. Daha azyaşlı uşaqlar üçün layihə metodu daha çox müəllim köməyi və istiqamətləndirmə tələb etməklə tədris proqramının daha formal hissəsi hesab oluna bilər. Yuxarı sinif şagirdləri üçün isə layihə metodu tədris proqramının daha qeyri-formal hissəsi kimi çıxış edir. Onlar layihə metodunun tətbiqi zamanı daha çox müstəqillik əldə etməklə müəllimin müdaxiləsinə daha az möhtac olurlar.

Layihə metodu və sistematik tədris qarşılıqlı öyrənmə imkanları kimi nəzərdən keçirilə bilər. Şagirdlərlə tələbələr bu və ya digər bilik və bacarıqdan necə istifadə etməyi bilməklə yanaşı ondan nə vaxt istifadə etmək barədə də dolğun təsəvvürə malik olmalıdırlar. Onlar bu və ya digər biliyin səmərəli ola biləcəyi situasiyaları və əldə edilmiş bilik və bacarıqların xidmət edə biləcəyi məqsədləri müəyyənləşdirə bilməyi öyrənməlidirlər.

Sistematik tədris zamanı şagird və tələbələr bilik və bacarıqları əldə edərək onları layihə metodunun köməkliyi ilə real həyat situasiyalarına tətbiq edə bilərlər. Bu baxımdan, layihə metoduna əsaslanan fəaliyyət şagird və tələbələrlə danışıqlar aparılmaqla planlaşdırılan və müəllim tərəfindən

idarə olunan daha formal tədris elementlərinin genişləndirilməsinə yönəlik fəaliyyət kimi qiymətləndirilə bilər.

Şagird və ya tələbəyə hər hansı bir yeni biliyi öyrətmək istəyən müəllim tapşırıqlar verərkən onların sahib olduqları bilik və bacarıqların səviyyəsini nəzərə almalıdır. Malik olduqları bilik və bacarıqlarından istifadə edərkən təhsilalanlar daha sərbəst formada və daha qətiyyətlə çalışa bilərlər və qarşıya çıxan çətinlikləri operativ həll etməyi bacarırlar.

Öyrənmə prosesinin formasına görə müəllimin hazırladığı fəaliyyət və tapşırığın növləri fərqli ola bilər. Biliklər mənimsənildikdən müəllimin əsas funksiyası istiqamətverici xarakter daşıyır. Təhsilalanlar qabaqlar qazandıqları bilik və bacarıqları layihə metodunda tətbiq edərkən isə müəllim, əsasən, bələdçi kimi fəaliyyət göstərir. [1, s.34]

Öyrənmə

Məlum olduğu kimi, sinif fərdi fərqliliyə malik dilöyrənənlər qrupundan təşkil olunur. Bu fərqliliyə müxtəlif fiziki, qavrayışla əlaqəli və əqli cəhətdən zəiflik, eləcə də, xüsusi qabiliyyətə sahib olma kimi rəngarəng tiplər daxildir. Həmçinin, sinif və ya qrup müxtəlif yaşlı insanlardan, eləcə də, ayrı-ayrı millətlərin nümayəndələrindən təşkil oluna bilər. Bu cür müxtəlif xüsusiyyətli təhsilalanlar özlərinin spesifik fərdi ehtiyaclarını ödəyə bilən sinif mühitinə möhtacdırlar. Həmçinin, aparılan çoxsaylı araşdırmaların nəticələri bunu deməyə əsas verir ki, şagird və tələbələr ənənəvi sinif və ya qrup çərçivəsində göstərməli olduqları bilik və bacarıqlardan daha geniş və əhatəli imkanlara malikdirlər. Digərləri isə manipulyativ yolla öyrənməyə üstünlük verirlər. Həmçinin, onlar öyrənəcəklərinə dərin maraq göstərdikdə yüksək nailiyyətlər əldə edirlər.

Aparılan tədqiqatlar və əldə olunmuş empirik təcrübə ənənəvi sinif-dərs sistemini öyrənmə mühitinə çevirməyi nəzərdə tutan və təhsilalanların fərdi maraq və ehtiyaclarına daha çox cavab verən innovativ tədris metodlarının işlənilməsinə hazırlanmasına gətirib çıxarmışdır. Məsələn, şagird və ya tələbənin öyrənməsi ilə müxtəlif fənlər arasında davamlılığı təmin edən inteqrasiya olunmuş tədris proqramı.

Bundan başqa, dilöyrənənlərdən kompleks və vaxt məhdudiyəti olmayan tapşırıqlar üzərində əməkdaşlıq çərçivəsində işləmək tələb olunmaqdadır. Layihə metodu geniş diapazonda malik öyrənmə metodlarını sinifə gətirməyi təmin edir.

Layihə metodunun səmərəliliyinin əsaslandırılması

Layihə metodu ingilis dilindən sinif mühitində istifadə etməklə sinifdənənar real həyat situasiyalarından istifadə arasında körpü funksiyasını yerinə yetirir. Bu metod dilöyrənənləri kommunikasiya yaratmaq üçün (məsələn, komanda tərkibində işləmək və ya digərlərindən müsahibə götürmək) orijinal dil komponentlərindən istifadə etməyi tələb edən situasiyalara salmaqla həyata keçirilir. Bu zaman hər bir tapşırığa, informasiyanın araşdırılması və tədqiqatına görə məsuliyyət daşımaqla dilöyrənənlər iki nəfərlik qrup və ya komanda tərkibində işlədikdə, planlaşdırma, təşkilatçılıq, danışıq aparma və konsensus əldə etmək kimi zəruri bacarıqlara yiyələnmiş olurlar.

Layihə işi birgə əməkdaşlıq prinsipinə əsaslandığından, bu qabiliyyətlərin aşılması və inkişaf etdirilməsi xarici dillərin qavranılmasının ilkin ibtidai mərhələsində də əhəmiyyətlidir. Qrup işi çərçivəsində layihələrin inteqrasiyası, hər bir öyrənənin fərdi güclü cəhətləri və üstünlük verdikləri öyrənmə metodları (məsələn, qiraət, yazı, dinləmə və ya nitq yolu ilə) bütövlükdə komandanın işini gücləndirir.

Layihə əsaslı tədris prosesi

Tədris məqsədilə həyata keçirilən layihələrin əksəriyyətinin əsas fazalarına mövzu seçimi, plan qurma, araşdırma aparma, nəticə əldə etmə və onları digərləri ilə bölüşmə daxildir. Layihə metodu tam layihə forması alanadək qrup çərçivəsində fəaliyyətə əsaslanır. Dilöyrənənləri kommunikasiya tapşırıqlarına və başqaları tərəfindən, eləcə də, özünütənqidə cəlb edən fəaliyyətlər səmərəli sinif mühiti formalaşdırmağa kömək edir. İnformasiya boşluğunun doldurulmasına əsaslanan fəaliyyətlər (bu zaman tapşırıqlar yalnız hər bir şagird və ya tələbəyə verilən informasiyanı mübadilə etməklə

yerinə yetirilə bilər), bir-birindən müsahibə götürmək, rol ifa etmək, sahə ekskursiyaları, sinifdənkənar əlaqə tapşırıqlar və həmyaşıdlarla birgə yazı işi təhsilalanları layihə işinə hazırlayır.

Mövzu seçimi

Layihə təhsilalanların maraq və işlərini əks etdirməlidir. Müəllimlər mövzu seçmək və zəruri bacarıqları aşılamaq məqsədilə layihə mövzulunu tədris mərhələsinin başlanğıcında müəyyən edə bilərlər. Müəllim və tələbələr layihələr barədə danışarkən və bir-birləri ilə tanış olarkən layihə metodu üçün uyğun olan yeni mövzu və problemləri müəyyənləşdirə bilərlər. Layihə bir tədris vahidinin məqsədlərinə və ya bir neçə tədris vahidinə yönələ bilər. Lakin layihələrin xarakterindən asılı olmayaraq, təhsilalanlar ilk başlanğıcdan qərar qəbul edə bilən iştirakçı statusuna malik olmalıdırlar.

Planlaşdırma və araşdırma

Mövzu seçildikdən sonra dilöyrənənlər birlikdə layihəni planlaşdırmağı, araşdırma aparmağı və əldə etdikləri nəticələri planlaşdırmağı öyrənmək üçün birgə fəaliyyət göstərir. Dil bacarıqları az olan və ya komanda tərkibində işləyə bilmək sahəsində kifayət qədər təcrübəsi olmayanlar layihənin həyata keçirildiyi müddət ərzində konkret dəstəyə ehtiyac duya bilərlər. Problemlərin həll strategiyalarını və əlverişli metod və üsullar təqdim edən layihəyə qədər fəaliyyət özünəməxsus əhəmiyyət kəsb edir. Təhsilalanlar, həmçinin, layihə tapşırıqlarını yerinə yetirmək üçün spesifik dil bacarıqlarına da möhtacdırlar. Misal üçün, müsahibə üsulundan informasiya toplama üsulu kimi istifadə edən dilöyrənənlər sual verərək, eləcə də, qeydlər götürmək üçün müvafiq təlim və praktikaya ehtiyac duya bilərlər.

Nəticələrin digərləri ilə müzakirəsi

Layihədən əldə olunan nəticələr bir neçə üsulla mübadilə edilə bilər. Şifahi təqdimatlar (prezentasiyalar) aparılmış araşdırmaların yazılı formasını sinif şəraitində təqdim edə bilər. Bundan başqa, layihənin nəticələri daha geniş mühitdə də təqdim oluna bilər. Misal üçün, Birləşmiş Ştatların Nyu York şəhərində ingilis dilini öyrənənlərin həyata keçirdiyi layihə özünün kuliminasiya nöqtəsinə çataraq kafe və xidmət biznesinin yaranmasına və idarə olunmasına gətirib çıxarmışdır.

Layihə əsaslı işin qiymətləndirilməsi

Layihə metoduna əsaslanan iş həm dil bacarıqlarını, həm də işə qəbul olma imkanlarını qiymətləndirmək baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Böyük həcmli layihələrin həyata keçirilməsinə başlamazdan öncə dilöyrənənlərdə özünü qiymətləndirmə və həmyaşıdları tərəfindən qiymətləndirmə bacarıqlarının formalaşdırılması məqsəduyğundur. Dilöyrənənlər rol ifa etmək, müsahibə və yazı fəaliyyətləri yolu ilə özlərini və bir-birlərini qiymətləndirə bilərlər. Onlar ümumi sinif fəaliyyəti ilə əlaqədar qiymətləndirmə formalarını doldurmaq yolları ilə tanış ola və öz öyrəndikləri barədə həftəlik jurnallarda yazı dərc edə bilərlər. Həmin yazılarda onlar nələri öyrəndikləri, öyrəndikləri barədə nə düşündükləri və gələcək fəaliyyət barədə məlumat verə bilərlər.

Qiymətləndirmə müəllimlər, həmyaşıdlar tərəfindən, eləcə də, özünüqiymətləndirmə yolu ilə həyata keçirilə bilər. Müəllimlər təhsilalanlar tərəfindən layihələrin həyata keçirildiyi müddətdə istifadə edilən bilik və bacarıqlar müşahidə edə bilərlər. Şagird və tələbələr isə özlərinin və həmyaşıdlarının işlərini nəzərdən keçirə, komandanın necə işləməsi və əldə etdiyi nailiyyətlər barədə fikir mübadiləsi apara bilərlər.

Qiymətləndirmə kiçik qruplarla müzakirə formatında da həyata keçirilə bilər. Bu zaman aşağıdakı məzmununda suallardan istifadə edilə bilər. Sınıf və ya qrup yoldaşlarınız layihədə nələri daha uğurla həyata keçirmişlər? Hansı cəhətlər daha da təkmilləşdirilə bilərdi? Nələr? Nə üçün?

Baş verən öyrənmə prosesinin sistemləşdirilməsi ömürlük öyrənmə bacarığı formalaşdırır. Sorğu vərəqələri, yoxlama siyahıları və ya esselər dilöyrənənlər tərəfindən mənimsənilən bilik və bacarıqlara tənqidi yanaşmaya dəvət etməklə onlara kömək edə bilər. Misal üçün, Nyu York şəhərində tətbiq edilən və İngilis dili proqramlarında İmkanları Genişləndirmə (ingiliscə Expanding Capacity in ESOL programs (EXCAP) adlandırılan layihə metodu çərçivəsində qiymətləndirmə gündəlik olmaqla dialoq jurnallarında, yoxlama siyahıları və dil portfolları vasitəsilə həyata keçirilir.

Layihə əsaslı öyrənmənin prinsipləri

Layihə metoduna əsaslanan öyrənmə aşağıdakı prinsiplərlə xarakterizə edilə bilər:

- əvvəlki iş üzərində qurulur;
- danışiq, dinləmə, qiraət və yazı bacarıqlarını inteqrasiya edir;
- əməkdaşlıq prinsipinə əsaslanan komanda işi, problemlərin həlli, danışiq aparma və digər şəxsiyyətlərə arası bacarıqları əlaqələndirir;
- təhsilalanlardan müstəqil fəaliyyətə cəlb olunmağı tələb edir;
- dilöyrənləri ingilis dilindən sinifdən kənar olmaqla yeni və müxtəlif real həyat situasiyalarında istifadə etmək istiqamətində sınağa çəkir;
- dilöyrənləri layihələrin məqsədlərini və planlaşdırma prosesini müəyyənləşdirmək işinə cəlb edir;
- şagird və tələbələrə onlara zəruri olan yeni məlumatları əldə etməyə cəlb edir;
- aydın nəticələrə gətirib çıxarır;
- özünü qiymətləndirmə, həmyaşıdlar və müəllim tərəfindən qiymətləndirməni əlaqələndirir.

Layihə metoduna əsaslanan tədris işinin komponentləri

Çellinc 2000 Multimedia Layihəsi (The Challenge 2000 Multimedia Project) multimedia vasitələrinin köməkliyi ilə layihə metodunun tətbiqinin əhəmiyyətini xüsusi olaraq vurğulayır. Sözü gedən layihədə multimedia layihələrinin təsviri, qiymətləndirilməsi və planlaşdırılması işinin beş əsas komponenti öz əksini tapmışdır.

1. **Tədris proqramı.** Tədris proqramı layihə metodunun tətbiqi zamanı müəllim və tələbələrin ən çox məsuliyyət daşıdıqları komponentdir. Forma əvəzinə məzmun əsaslanan öyrənmə metodlarının uğurlu inteqrasiyası layihələri müəyyən standartlar üzərində qurmağı, dəqiq və aydın şəkildə təsbit edilmiş tədris məqsədlərini müəyyənləşdirməyi və istər öyrənmə prosesində, istərsə də, öyrənmə prosesinin nəticəsində məzmun əsaslanan öyrənmə prinsiplərinə üstünlük verməyi tələb edir.

2. **Multimedia vasitələri.** Multimedia vasitələri şagird və tələbələrə öz layihələrini planlaşdırmaqda, inkişaf etdirməkdə və ya təqdim etməkdə müxtəlif texnologiyalardan səmərəli vasitə kimi istifadə etmək imkanı verir. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları tədris layihələrinin əsas istinad nöqtəsi ola bilər. Lakin, multimedia vasitələrinin səmərəliliyi onların bu və ya digər fənnin tədris proqramı ilə nə dərəcədə inteqrasiya edilməsi və onlardan dərs prosesində original formada istifadə olunmasından asılıdır.

3. **Şagird və tələbələrin həlledici rolu.** Layihə metodunun bu komponenti tələbələrin qərar qəbul etmək imkanlarını və təşəbbüskarlıqlarını mövzu seçimi, onun üzərində iş və yekun məhsulun təqdimatı zamanı artırmağı nəzərdə tutur. Layihə metodunun tətbiqi zamanı həyata keçirilən layihələr şagird və tələbələrə düzgün qərar qəbul etmək üçün adekvat struktura malik olmalıdır. Şagird və tələbələrin qərar və təşəbbüslərini sənədləşdirməklə həm müəllimlər, həm də tələbələr qiymətli material əldə etmiş olurlar.

Layihə metodu tələbələr arasında, tələbələrlə müəllim arasında, eləcə də, tələbələrlə ictimaiyyət nümayəndələri arasında əməkdaşlığa mühüm tövhə verir. Layihə metodunun bu komponenti qrup halında qərar qəbul etmək, həmyaşıdların fəaliyyətinə istinad etmək və digər tələbələrlə faydalı ünsiyyət yaratmaq kimi kollektiv bacarıqların inkişaf etdirilməsi istiqamətində şagird və tələbələrə mühüm tövhə verə bilər.

4. **Real dünya ilə əlaqəlilik.** Bu komponent həyata keçirilən layihələrin məqsədlərindən asılı olaraq, bir çox formada ola bilər. Layihə metoduna əsaslanan öyrənmə prosesi real dünya prosesləri ilə sıx əlaqəyə malik olduğundan şagird və tələbələrin həyatları və onların bağlı olduqları cəmiyyətlə əlaqədar problemlərin həllinə yönəldiyindən olduqca mühüm ictimai əhəmiyyətə malikdir. Real aləmlə əlaqə virtual məkanda internet vasitəsilə ilə də həyata keçirilə bilər.

5. **Geniş vaxt çərçivəsi.** Layihə metodunun bu komponenti şagird və tələbələrə öyrənmə prosesini planlaşdırmaq, təkrarla möhkəmləndirmək və təkmilləşdirmək üçün imkanlar yaradır.

Həyata keçirilən layihələrin vaxt çərçivəsi və həcmi müxtəlif olsa da, onların hamısı məzmunlu öyrənmə prosesini təmin etmək üçün adekvat zaman və materiala malik olmalıdır. Əksər layihələrin əsas mərhələlərinə mövzu seçimi, planlaşdırma, araşdırma və əldə olunan nəticələrin digərləri ilə müzakirəsi daxildir.

Layihə metodunun tətbiqinə dair nümunələr

Birləşmiş Ştatların Virciniya ştatında yerləşən Arlington şəhərindəki Arlington Təhsil və İşədüzmə Proqramı (ingiliscə Arlington Education and Employment Program (REEP) çərçivəsində müəllimlərdən ibarət komanda elementar ingilis dili savadlılığı səviyyəsindən mürəkkəb TOEFL imtahanı səviyyəsində bir neçə layihəni işləyib hazırlamış və tətbiq etmişlər. Həmin layihələrə riskli qərarların qəbulu, texnoloji, humanitar və maddi resurslardan istifadə və materialların təşkili daxildir (Van Duzer, 1994). Sözügedən layihə ABŞ-ın Milli Savadlılıq İnstitutunun Gələcək Təşəbbüslər üçün Təchizat qrupu (ingiliscə: Equipped for the Future initiative of the National Institute for Literacy) tərəfindən müəyyən edilmiş dörd məqsədə (informasiya əldə etmə, ideya və fikirləri ifadə etmə, müstəqil fəaliyyət göstərmə və ömür boyu öyrənməyə davam etmə) uyğun olaraq həyata keçirilir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Diane Larsen-Freeman and Anderson. M.: Techniques and Principles in Language Teaching. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2011, 316 p.
2. İsmailova D.A. Teaching English as a Foreign Language. Baku: Mutarjim, 2011, 319 p.
3. Jack C. Richards. Curriculum approaches in language teaching // Forward, central, and backward design. RELC Journal, 44(1), 2013, pp. 5-33.
4. Ur P. A course in English Language Teaching. Cambridge University Press, 2012, 325 p.

Maharramova S. A.

*Doctor of Philological Sciences, Professor
Baku State University*

Maharramova V. E.

*Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor
Mingachevir State University*

Project- based method and its use in English language teaching process

Abstract

The article deals with the problem of working out effective ways of project-based method and its use in English language teaching process. It is obvious that today any language, especially the global language should be taught for communicative purposes. Adequately, teaching all the skills and used methods, should be integrated into the process of developing language learning students communicative competence. The process of teaching English should be based on the communicative-functional approach to teaching languages. The whole process should be goal-oriented and systematic. It will make the process more effective. Since its emergence this notion caught the attention and new researches appeared. The best way of teaching adequate skills in the target language is to create communicative situations stimulating students' verbal activity. The process of developing students' speech skills should be based on taking into account their age and individual characteristics as well as their basic linguistic knowledge and skills. So, the article deals with the problem of teaching adequate skills to students learning English.

Keywords: project, language, speech, context, communication, word, knowledge, approach, material, teacher, activity, strategy, course, student, meaning, English, reading, information, teaching

Магеррамова С. А.

*доктор филологических наук, профессор
Бакинский государственный университет*

Магеррамова В. Э.

*доктор философии по филологии, доцент
Мингячевирский государственный университет*

Проектный метод и ее использование к процессу преподавания английского языка

Резюме

В статье рассматривается проблема разработки эффективных способов проектного метода и его использования в процессе обучения английскому языку. Очевидно, что сегодня любой язык, особенно глобальный, нужно преподавать в коммуникативных целях. Адекватно обучение всем навыкам и применяемым методам должно быть интегрировано в процесс развития коммуникативной компетенции учащихся, изучающих язык. Процесс обучения английскому языку должен базироваться на коммуникативно-функциональном подходе к обучению языкам. Весь процесс должен быть целенаправленным и систематическим. Это сделает процесс более эффективным. С момента своего появления это понятие привлекло внимание и появились новые исследования. Лучший способ обучения адекватным навыкам владения изучаемым языком – создание коммуникативных ситуаций, стимулирующих речевую активность учащихся. Процесс развития речевых навыков учащихся должен основываться на учете их возраста и индивидуальных особенностей, а также их базовых языковых знаний и навыков. Так, в статье рассматривается проблема обучения адекватным навыкам студентов, изучающих английский язык.

Ключевые слова: *проект, язык, речь, контекст, коммуникация, слова, знание, подход, материал, учитель, активность, стратегия, курс, студент, значение, английский язык, чтение, информация, обучение*